

**SUPERVIVÈNCIA PER TRENCAR ELS ESTIGMES
VIGENTS ENVERS LES PERSONES QUE HAN
ESTAT PRIVADES DE LLIBERTAT**

Treball final de grau realitzat per:

Mireia Tarrida Coll

Tutora: Teresa Cabruja Ubach.

Grau en Psicologia
Facultat d'Educació i Psicologia
Departament de Psicologia
Universitat de Girona

1 de juny de 2022.

ÍNDEX

Resum	3
Abstract	3
1. Introducció	4
1.1. Justificació	4
1.2. Contextualització	5
1.2. Aproximació conceptual	7
1.2.1. Estigma social	8
1.2.1.1. Estigma social i càstig penal	10
1.2.2. Empresonament i les seves conseqüències i efectes	11
1.2.3. Model rehabilitador	13
2. Objectius	16
2.1 Objectiu general	16
2.2. Objectius específics	16
3. Metodologia	17
3.1. Participants	17
3.2. Instrument	18
3.3. Procediment	19
3.4. Anàlisi	20
5. Discussió i conclusions	38
6. Limitacions i orientacions futures	43
7. Referències bibliogràfiques	44
8. Annexos	50

Resum

En el present treball es realitza una investigació qualitativa amb l'objectiu de conèixer com es manifesta i se supera l'estigma social en relació amb les persones que han estat privades de llibertat per part d'elles mateixes i de professionals experts i expertes. A tal efecte, mitjançant una mostra composta per dos homes de la població exreclusa i quatre professionals, es va procedir a la realització d'entrevistes enfocades en descobrir la seva experiència i opinió respecte al model rehabilitador, l'estigma social, la seva gestió d'aquest. Els resultats obtinguts possibiliten determinar la vivència del col·lectiu, així com els recursos per poder dur a terme una adequada reinserció, i permeten identificar la metodologia de treball de les associacions per acompanyar al col·lectiu, i els motius del manteniment i la possible reducció de l'estigma.

Paraules clau: estigma social, reinserció, població exreclusa, exclusió social, rebuig social, reeducació, model rehabilitador, metodologia qualitativa.

Abstract

In the present work a qualitative research is carried out with the aim of knowing how the social stigma is manifested and overcome in relation to the people who have been deprived of liberty by themselves and by expert professionals. To this end, a sample of two men from the ex-prison population and four professionals, we proceeded to conduct interviews focused on discovering their experience and opinion regarding the rehabilitation model, social stigma, their management of this. The results obtained make it possible to determine the experience of the group, as well as the resources to be able to carry out an adequate reintegration, and allow to identify the methodology of work of the associations to accompany the group, and the reasons of the maintenance and the possible stigma reduction.

Key words: social stigma, reintegration, ex-prison population, social exclusion, social rejection, re-education, rehabilitation model, qualitative methodology.

1. Introducció

1.1. Justificació

Segons el diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans la definició de llibertat en una de les seves accepcions és "*estat o condició de qui és lliure, de qui no està subjecte a un poder estrany, a una autoritat arbitrària, de qui no està constret per una obligació, un deure, una disciplina, una condició onerosa, etc.*" i és que aquelles persones que han estat a presó, han estat durant un temps sense aquesta llibertat i un cop s'acaba la condemna, tornen a una llibertat a la qual s'han d'adaptar.

És per això que la intenció serà descobrir com és aquest retorn a la llibertat, indagant sobre els obstacles i recursos que es troben i coneixent com els superen, entre ells, l'estigma social vigent que hi ha a la societat. Una entrada a presó comporta un trencament total del món i la realitat d'aquella persona, referent a la família, constitueix una situació de crisi accidental que no només afecta la persona, sinó també al grup familiar, amb la possibilitat de generar un desajust en aquesta última. A més, també es pot generar un desajust en l'àmbit laboral, ja que en cas de tenir un lloc de treball, han de trencar amb aquella feina i un cop s'ha acabat l'empresonament, sovint no tornen a tenir facilitats per entrar al mercat laboral.

Com a experiència personal, després de treballar durant quatre anys en un bufet d'advocats i veure en les situacions que es trobaven les persones que havien estat a presó, sobretot referent al món laboral, m'ha donat l'empenta per dur a terme aquest estudi i per conèixer com funcionen les associacions que treballen amb aquesta població.

Per tot això, sento la necessitat per investigar en aquest tema. Per intentar posar una mica de consciència a la societat a donar una oportunitat a totes aquelles persones que en algun moment han passat per la presó.

El motiu del present Treball de Fi de Grau, l'elecció del tema i l'objectiu general és precisament per tot el comentat anteriorment, en concret per la cerca de la supervivència del trencament de l'estigma social envers les persones que han passat pel procés d'empresonament, des de la perspectiva de la població exreclusa i professionals que atenen al col·lectiu.

1.2. Contextualització

En primer lloc, l'empresonament, l'ingrés a presó es pot entendre com una experiència de pèrdua, perill o desafiament que crea disfunció a les activitats habituals de la persona. L'empresonament es considera també com un dels esdeveniments més traumàtics que pot experimentar una persona (Holmes i Rahe, 1967; Valdés i Florez, 1985), ja que es reuneixen diversos trets atribuïts a un succés traumàtic. Aquests trets són el trencament amb el ritme i estil de vida usual de la persona, l'allunyament de la xarxa social afectant les rutines socials, laborals i d'oci, i la inserció en un medi sotmès a prohibicions i limitacions.

Referent a la rehabilitació, reeducació i reinserció, les possibilitats rehabilitadores se subordinen als objectius penals que són la retribució, incapacitació i gestió del risc. La reinserció social no s'hauria de definir com l'absència de reincidència sinó que hauria de suposar la consecució d'una vertadera autonomia de l'individu per exercir la seva llibertat i els seus drets socials sense recórrer al delictes. Actualment, la reeducació i reinserció social s'han traslladat al marc penitenciari perquè puguin oferir a la població reclusa unes condicions òptimes d'accés a la cultura, al mercat laboral i l'apart de factors criminògens com la marginalitat o la drogodependència (Cervelló Donderis, 2005).

Pel que fa a la reincidència, sovint els estudis i investigacions sobre la reincidència penitenciària es consideren una manera d'avaluar l'efectivitat del sistema penitenciari.

Un dels objectius bàsics de la política criminal és la reeducació i reinserció social de tota persona condemnada a una pena de presó o mesura de seguretat; així és com

consta a l'article 25.2 de la Constitució Espanyola de 1978¹ i a l'article 1 de la Llei Penitenciària de 1979². La reinserció social és considerada en el moment en què una persona, una vegada ha complert una condemna, recupera la seva llibertat, s'integra a la societat a la que pertany i no torna a delinquir.

Les estructures socials poden contribuir a facilitar o dificultar la reinserció dels individus; és en aquest punt en el qual entra en vigor el fenomen de l'estigma social cap a la població exreclusa. Donat que si no gaudeixen d'oportunitats i relacions pro socials, serà més complicat allunyar-se del delicte (Farrall, et al., 2010). És per aquest motiu que pren rellevància el fet que els individus que han estat privats de llibertat tinguin una xarxa de suport social àmplia i una percepció d'estigma baixa.

Sovint està present l'estigma social envers la població que es vol estudiar pel desconeixement de la població sobre aquest tema, generant una falta de conscienciació i sensibilització de la societat pel que fa a les dificultats per les que passa una persona exreclusa. És de vital importància mentalitzar a la població que la reeducació, resocialització i reinserció de les persones és beneficiosa per tothom, doncs evitaria en gran mesura la reincidència, i d'aquesta manera, es desenvoluparia una convivència a la comunitat òptima.

¹ Art. 25.2. Les penes privatives de llibertat i les mesures de seguretat estaran orientades cap a la reeducació i reinserció social i no podran consistir en treballs forçats [...]. Constitució Espanyola, 1978.

² Art. 1. Les institucions penitenciàries regulades a la present Llei tenen com a fi primordial la reeducació i la reinserció social [...]. Llei Penitenciària, 1979.

1.2. Aproximació conceptual

Segons la Declaració dels Drets Humans (1948), els quatre drets fonamentals són la llibertat, la propietat, la seguretat i la resistència contra l'opressió; el primer dels drets queda suspès durant el temps que la persona està a presó.

Trobar-se privat de llibertat pressuposa tant per la societat, per l'estigma que es genera enfront de la presó; com pel condemnat, per les condicions pròpies de privació de llibertat, una sèrie de prejudicis, temors i expectatives davant la incorporació a la societat. (Huertas, O., Sotelo, E.M., et al. 2015).

Rimkus (2008), proposa tres tipus de xarxa; el primer assenyala l'existència d'un suport natural, que prové de la xarxa primària que constitueix la família i altres persones properes. Seguit d'aquesta xarxa, es troba el sistema de suport natural organitzat, format per les organitzacions socials i grupals. Finalment, es considera el sistema de suport formal o professional en el qual hi ha els professionals, tant de seguretat com de l'àrea psicosocial.

El suport social que requereix una persona que ha passat per la presó una vegada es troba fora, li genera uns temors i expectatives que enforteixen o no la seva manera d'afrontar-se novament a la vida en societat, ja que cada una de les persones, sigui de la seva família, veïnat, lloc de feina o d'estudi, poden limitar i dificultar el desenvolupament de l'individu en aquests contextos. (Huertas, O., Sotelo, E.M., et al. 2015). En relació amb els temors, aquests es veuen reflectits en les dificultats que creuen que hauran d'afrontar amb la família, els amics i la comunitat. Segons els estudis de Huertas, O., Sotelo, E.M., et al. (2015), els temors registrats referents amb la família, estan relacionats amb els canvis en els vincles, ansietat i preocupació per recuperar el temps i recursos econòmics perduts. Seguint amb el mateix estudi, la confiança és una de les preocupacions trobades en els tres grups de xarxa social, mentre que les crítiques a la comunitat són d'interès per la població reclusa. Les troballes de l'estudi s'evidencien amb en Goffman (1989), al parlar de l'estigmatització i la tipificació que viu la població ex-interna.

Goffman (1989), en relació amb l'estigma, indica que *"la sensació de ser una persona normal, un ésser humà com qualsevol altre, un individu que mereix una oportunitat justa per iniciar-se en alguna activitat, pot ser un dels seus sentiments sobre la seva identitat més profunds"*. La societat forma part del procés de canvis en les expectatives de les persones que han estat privades de llibertat, el que genera temors originats de la vergonya pel seu paper d'exreclús o exreclusa; i que una vegada en llibertat tendeix a amagar-la com a conseqüència dels estereotips o tipificacions, com assenyala Schutz (1972), que a vegades es generen pels mitjans de comunicació, i que tendeixen a desconèixer els trets individuals i condueixen a ressaltar característiques de manera general, la qual cosa porta als individus a autotipificar-se depenent del viscut, del seu entorn i del vincle amb aquest (Aguaded i Contreras, 2011).

Segons Coyle (2009), *"la majoria de les presons estan plenes de persones procedents dels marges de la societat. Moltes d'elles procedents d'entorns tremendament pobres i de famílies desestructurades; una gran proporció haurà estat desocupada; és possible que els nivells d'educació siguin baixos; alguns hauran viscut al carrer, sense cap xarxa social legítima"*. En aquesta línia, tot i que la generació d'un delictes implica una decisió individual de la persona, i és la que permet a la societat atribuir-li la responsabilitat penal pel comportament realitzat, no s'han d'oblidar les condicions socials, econòmiques, polítiques, educatives i cultures que s'amaguen sota l'activitat delictiva. Aquestes condicions són responsabilitat de la societat, si no són identificats i modificats, no deixaran d'influir negativament en els individus. És necessari que es duguin a terme les reformes estructurals necessàries, com per exemple un deure integral, que contempli prevenció, assistència i integració cap a les persones que es troben a la presó i a les seves famílies.

1.2.1. Estigma social

Un estigma (Goffman, 1986) és utilitzat per fer referència a un atribut desacreditador, sent una classe de relació entre atribut i estereotip. En el present treball, un dels atributs seria "exreclús" i "exreclusa".

Quan ens trobem davant d'una persona desconeguda, les primeres aparences ens permeten preveure en quina categoria es troba i quins són els seus atributs, és a dir, la seva identitat social (Goffman, 1986). Quan la persona desconeguda està davant nostre mostrar ser portador d'un atribut que el torna diferent dels altres i el converteix en algú menys desitjat; d'aquesta manera el deixem de veure com una persona per reduir-lo a una persona menyspreada. Aquest tipus d'atributs són els estigmes. No tots els atributs indesitjables seran estigmes, sinó només aquells que siguin incongruents amb el nostre estereotip sobre com ha de ser un individu. Com a éssers humans, tendim a rebutjar i a témer a aquells que considerem diferents, que s'aparten de la norma; creiem que la persona que té un estigma no és totalment humana, generant diferents tipus de discriminació, mitjançant la qual reduïm les seves possibilitats de vida.

Per tant, l'estigma i l'estigmatització, estan aparellades amb una devaluació de la persona en un context social; tant les persones estigmatitzades com la resta de persones de la societat comparteixen la idea que els estigmatitzats tenen un atribut que els distingeix de la resta i una creença que aquest atribut els desvaloritza en comparació amb els altres (Pérez Correa, 2013). El punt rellevant perquè un estigma sigui operatiu és que els estereotips i les avaluacions (negatives) sobre els atributs que estigmatitzen a una persona han de ser coneguts i compartits per la majoria dels membres d'una societat o cultura.

Dels tres tipus d'estigma; segons Goffman (1986) tots ells tenen els mateixos trets sociològics en què un individu que podria haver sigut fàcilment acceptat en un intercanvi social, posseeix un tret que pot imposar-se per la força a la nostra atenció i ens porta a allunyar-nos d'ell quan el trobem; anul·lant l'atenció que ens fan els seus atributs restants.

Pel que fa a les pautes que ha incorporat la persona estigmatitzada, genera que es mantingui més alerta davant el que els altres consideren com el seu defecte; generant que se senti molt lluny de ser com en realitat creu que hauria de ser. La vergonya es converteix en una possibilitat central; i l'individu pot arribar a odiar-

se i denigrar-se a si mateix (Goffman, 1986). Durant l'intercanvi social quotidià amb els altres, per la manca d'una saludable realimentació, pot provocar que la persona es torni depressiva, desconfiada, ansiosa, depressiva i atordida; sentint-se insegura sobre la manera en què els altres l'identificaran i el rebran.

Per combatre amb el rebuig social que produeix l'estigma, les persones estigmatitzades poden intentar corregir l'estigma, compensar l'efecte de l'estigmatització destacant en aquelles àrees que es consideren debilitades per l'aspecte estigmatitzador, minimitzant d'aquesta manera l'estigma; o poden ajuntar-se amb persones que comparteixen el mateix estigma. Es poden donar situacions en les quals la persona estigmatitzada utilitzi el seu estigma per obtenir "beneficis secundaris", com una excusa per la falta d'èxit que pateix a causa d'altres raons (Goffman, 1986).

1.2.1.1. Estigma social i càstig penal

Tot i que el propòsit de la imposició de penes privatives de llibertat no sigui aquest, aquestes impliquen un dany greu, directe, i permanent per qui les rep. En referència a l'estigma i el càstig penal, aquest últim entès per diferents autors com un procés d'estigmatització, atès que la designació de "criminal" assigna a una persona una marca que l'assenyala com inferior d'estatus a la societat (Whitman, 2003).

En el cas de les penes de presó, Dan Kahan (2006) considera que aquestes expressen una forta condemna social i assignen un estigma, per la importància que li donem a la llibertat a la nostra societat; és per això, que les penes de presó clamen el rebuig, continu i permanent, de les persones que han sigut marcades per aquest càstig. Quan s'afirma que la pena acaba amb la llibertat, l'estigmatització o l'etiquetament persisteix i el rebuig i temor a aquestes persones també. Tot això produeix que les persones que han estat privades de llibertat es trobin amb situacions amb un desavantatge en molts àmbits de la seva vida; però sobretot, per reincorporar-se al mercat laboral legal una vegada han acabat la seva condemna.

A més, aquelles persones que assumeixen un cert estigma com a part de la seva identitat adopten actituds i comportaments associats a aquesta marca (Major i O'Brien, 2005). La imposició de sancions penals i l'ús del dret penal pot incentivar a les persones estigmatitzades pel sistema a adoptar actituds criminals. Si assumim la criminalitat com un estigma, aquelles persones que han sigut criminalitzades pel sistema optaran per actituds lligades a aquesta etiqueta.

Seguint amb el comentat anteriorment, davant d'una conducta delictiva es produeix la creació d'etiquetes socials negatives; aquestes provoquen unes expectatives socials de la persona negativa, generant que la persona s'autoetiqueti negativament i acabi realitzant conductes coherents amb les expectatives i l'autoetiqueta de la persona que normalment sol ser una conducta delictiva.

1.2.2. Empresonament i les seves conseqüències i efectes

Segons Clemmer (1940), l'impacte negatiu de l'empresonament planteja que durant l'ingrés a presó, les persones preses aprenen les normes de la subcultura antisocial a través d'altres presos, efecte de prisionalització; aquest efecte és degut al fet que la població reclusa de forma inconscient adquireix noves conductes i valors generats per la subcultura carcerària (Echeverri Vera, 2010). Un dels efectes més destacats de l'efecte de prisionalització és l'augment sobre la condició de dependència i una desvaloració del mateix individu (Herrera i Expósito, 2010).

Una de les conseqüències és el deteriorament dels vincles socials, per aquest fet és plausible que augmenti la probabilitat de la persona delinqüent a cometre nous delictes després de la tornada en llibertat. El mateix passa amb les dificultats d'adaptació després de l'empresonament, tal com el rebuig social, que poden influir en la conducta reincident.

Dels efectes psicosocials de l'empresonament (Caballero, 1986), es constaten repercussions sobre la salut: deteriorament de la salut física, pèrdua d'agudeses visual, d'olfacte, d'oïda; són conseqüències que pateixen moltes de les persones que han estat un període llarg de temps a presó. Tanmateix, es donen greus

conseqüències psicològiques. En general, el patiment psicològic es manifesta amb un gran nombre de sentiments negatius, en particular queden reflectits per: odi, rancor, violència, agressivitat, inquietud, indefensió, incertesa, irritabilitat, desesperació, desitjos de venjança, sentiments de pèrdua, impotència, aclaparament, tristesa, amargura, ressentiment, ràbia, ansietat, desconfiança, introversió, soledat, temor, fastig, pànic i desemparament, etc. A més, es poden desenvolupar fòbies, manies, depressions, tics nerviosos, insomni, temptacions de suïcidi, taquicàrdia, pèrdua de concentració, de memòria; absència de control, d'expectatives de futur i de responsabilització, etc. (Valverde, 1991).

S'han identificat unes altres alteracions psicològiques com canvis en l'expressió d'emocions, des de la impulsivitat habitual a la indiferència emocional; alteracions perceptives, alteracions del pensament, híper suggestibilitat. Tot i que, s'identifica que la característica psicològica més destructiva és la indefensió apresada i unida a aquesta, dèficits motivacionals, cognitius i emocionals (Rios i Cabrera, 2002).

Després del pas a presó hi ha una desculturalització (García-Borés, 2003) que incapacita a la persona a adaptar-se posteriorment a la societat per la pèrdua del sentit de la realitat "normal", a causa de la pèrdua de contacte amb el món exterior i a la violació de l'autonomia. Això és degut al fet que tots els aspectes de la vida es desenvolupen en el mateix lloc i sota la mateixa autoritat, totes les activitats es desenvolupen juntament amb altres i estan estrictament programades; i totes les necessitats i aspectes de la vida estan sotmesos a un pla predeterminat. L'internament en aquestes institucions implica una forta transformació de l'estil de vida de la persona, una dràstica limitació de la seva llibertat d'acció, en contra de la seva voluntat (Bergalli, 1996).

A part de les conseqüències mencionades, hi ha l'estigmatització com a categorització social de l'atribut d'exreclús o exreclusa amb la conseqüència de rebuig per part de la societat. Sykes (1958) manifesta que l'empresonament produeix un increment de l'ansietat, així com problemes en relació amb la pròpia imatge i autoestima pel fet que la condemna efectiva de privació de llibertat

comporta una condemna moral, en presentar a la persona com algú no acceptable moral i socialment.

Tanmateix, segons els estudis de Garcia-Borés (2003), prenen un paper important les pròpies expectatives (laboral i econòmiques), les relacions socials i familiars de la persona, i la mateixa societat que també reacciona; com s'ha mencionat, a través dels processos d'estigmatització que es reprenen amb la llibertat, produint un rebuig a la població exreclusa.

La imatge de la presó per la societat és una imatge allunyada, encara que es trobi en mig de la comunitat. En la configuració d'aquesta imatge participen diferents elements: esdevé d'un procés històric, la pròpia estètica de les presons, i el secretisme institucional sobre tot el que succeeix a l'interior. Juntament amb el temor que s'afegeix, consoliden la idea que qui viu allà és una persona realment diferent i ratifica la idea de la presó com un lloc aliè. Aquesta representació social incideix amb les actituds cap a la població reclusa, i posteriorment exreclusa; i influirà sobre la pròpia política penitenciària (Garcia-Borés, 1994).

1.2.3. Model rehabilitador

En aquest apartat es parlarà sobre el nostre model rehabilitador, el model nòrdic, i aquelles condicions que són favorables o desfavorables en el procés de reintegració.

Pel que fa al sistema penitenciari, el seu nou desafiament és establir mesures alternatives a l'ingrés a presó que aconseguixin realment la inclusió social de les persones, evitant la reincidència i la funció que exerceix la presó de segregació i estigmatització. Tot i que, la resistència que la societat presenta cap aquest sistema penitenciari, fa necessari un procés previ de conscienciació i educació sobre el tema. Mentre no es consolida aquest nou sistema penitenciari, s'hauria de dur a terme una millora dels programes de tractament, incrementant el nombre i la formació dels professionals que els desenvolupen, per poder assolir l'objectiu previst en la LOGP sobre la preparació a les persones per la vida en llibertat. (Pastor, E., i Torres, M.; 2017).

Quan comparem el nostre sistema amb el sistema penitenciari dels països nòrdics i bàltics hi trobem diferències significants; tenint la taxa d'empresonament més baixa. Finlàndia és el país on les presons no tenen reixes ni guàrdies armats; en aquest país, les desigualtats econòmiques i socials que poden generar violència no existeixen a la societat de l'estat del benestar del país, el crim és baix i els funcionaris que apliquen la llei poden comptar amb el suport d'una població que no és cínica (Sierra Rodríguez, 2012).

Pel que fa a les presons sueques, per l'estudi de Sierra (2012), posen èmfasi en la rehabilitació de la població criminal, partint de la premissa que privació de llibertat ja és un càstig suficient. Finalment, en relació amb el sistema noruec, tendeix a prioritzar la humanització i rehabilitació de la població reclusa abans que el seu càstig. Una de les seves presons d'alta seguretat, ha estat classificada com la presó "més humana", es caracteritza per un programa innovador d'activitats plantejat perquè la població reclusa trobi la motivació necessària que la condueixi a una vida sense delinqüència. Tot i això, s'ha d'ajustar el grau de reclusió de cada persona, es tracta cada cas de manera individual; persones que tenen la sentència més greu, les condicions d'empresonament també poden ser més dures (Shammas, 2014).

En canvi, el nostre sistema penitenciari, posa èmfasi en els programes que es fan dins els centres per tal que la població reclusa tingui l'oportunitat de treballar i realitzar cursos i programes que l'ajudin en la seva reinserció. Tot i que, en complir aquests objectius, facilita l'opció d'assolir beneficis penitenciaris, desencadenant que sovint la població reclusa fa aquests programes per aconseguir els beneficis sense profunditzar (Garcia-Borés, Oviedo, López i Garés; 2015).

Seguint amb els mateixos autors, en relació amb l'avaluació de la població reclusa, és complicat degut a la falta de mitjans personals. En el context carcerari hi ha una impossibilitat de realitzar l'observació; aquestes situacions porten a la realització d'avaluacions positives sobre aquelles persones recluses més col·laboradores. En molts casos s'acaba premiant a l'individu més adaptat al medi penitenciari, que assumeix la cultura carcerària mencionada en apartats anteriors. L'estudi de la

conducta de la persona s'utilitza per a les prediccions del comportament en llibertat, caient en la fal·làcia de considerar que aquesta adaptació a l'interior, és extrapolable a les condicions de llibertat. Les conseqüències positives que per l'individu té per acceptar el tractament que se li proposa, anul·la qualsevol connotació de voluntarietat. Sense voluntarietat i sense desig sincer, cap intervenció psicològica té alguna oportunitat d'èxit (Garcia-Bores, Oviedo, López i Garés; 2015).

La presó és un medi on tot està programat i enfocat a la pròpia funcionalitat de la institució; on les condicions de vida no tenen res a veure amb les condicions de l'exterior. D'aquesta manera, la percepció de càstig és constant, i davant d'aquesta percepció, qualsevol intervenció rehabilitadora no té cap oportunitat. La violència intrínseca del context penitenciari comporta múltiples problemàtiques que el que fan és incrementar la desadaptació per la vida en llibertat (Manzanos Bilbao, 1991). Tot això, desencadena que les oportunitats d'èxit del model rehabilitador, pel tractament penitenciari, són extremadament escasses.

Referent a les condicions desfavorables per la rehabilitació, McArthur (1974) en el seu llibre *Coming Out Cold: Community Reentry from a State Reformatory* manifesta que *"la persona un cop alliberada de la presó, ha d'afrontar una situació que en funció de les seves condicions pot ser més probable la reincidència. Es parla de la combinació d'estigmatització, exclusió social, aprenentatge social, temptació, addició, falta de vincles socials i nivells baixos de capital humà i social (a més del financer) generen que part de la població exreclusa tornin a la presó pocs anys després de la llibertat"*. Quan les persones que entren al món penitenciari tenien una feina, perden el lloc de treball a conseqüència de l'empresonament, en funció de si tenen família o no i de la relació amb aquesta, es poden quedar sense llar quan surten de presó i una gran part perd el contacte amb les seves famílies o amics en el transcurs de la condemna (Cámara de los Comunes, 2005). Tot això, produeix que un cop tornen a trobar-se en llibertat tinguin dificultats per reinserir-se perquè les seves necessitats bàsiques no queden cobertes (Maruna, 2012).

Les associacions que atenen a persones que han passat pel procés d'empresonament tenen un paper molt important per reconduir el procés rehabilitador que la presó no acaba portant a terme. Treballen amb el col·lectiu per la normalització de la vida, l'adaptació crítica a la realitat i la supervivència (Valverde, 1991).

2. Objectius

En aquest apartat es descriuran els objectius d'aquest treball, es componen per un objectiu general i tres d'específics.

2.1 Objectiu general

L'objectiu general del present estudi és descobrir com es manifesta i se supera l'estigma social en relació a les persones que han estat privades de llibertat per part d'elles mateixes i de professionals experts i expertes.

2.2. Objectius específics

Els objectius específics en relació a l'objectiu general són:

- Recollir la diversitat d'experiències amb estigma social viscut per les pròpies persones que han sigut privades de llibertat.
- Recollir les maneres amb les quals s'ha gestionat l'estigma social per part de la societat des de la percepció de les persones que han estat privades de llibertat.
- Identificar per part dels professionals que treballen amb les persones que han estat privades de llibertat, l'opinió personal sobre quin és l'estigma social, com el viuen i com ajuden a la població exreclusa.

3. Metodologia

El present estudi queda emmarcat dins la metodologia qualitativa i mostreig no probabilístic intencional, desenvolupat a Catalunya i Mallorca; per poder assolir els objectius descrits a l'apartat anterior.

S'ha considerat que la metodologia qualitativa era la més adequada per dur a terme aquest estudi, ja que s'ocupa d'entendre el fenomen social des de la perspectiva de la població col·laboradora. L'enteniment s'adquireix analitzant els molts contextos de les persones participants i mitjançant l'exposició dels significats d'aquests sobre aquestes situacions i esdeveniments. Els significats de les persones col·laboradores inclouen els seus sentiments, les seves creences, les seves idees, els seus pensaments i les seves conductes (McMillan i Schumacher, 2005: 401). A les investigacions qualitatives, s'utilitzen estratègies interactives per recollir dades adreçades als estudis d'exploració, explicació o emancipatoris.

3.1. Participants

S'ha accedit a la mostra de la població exreclusa a partir del lloc de treball, un despatx d'advocats que té present el departament de dret penitenciari; i a partir d'un dels participants, s'ha fet bola de neu per poder aconseguir més mostra. La bola de neu és una estratègia en què cada participant és designat pel participant precedent (McMillan i Schumacher, 2005). La mostra està composta per dos homes que compleixen el criteri d'haver estat privats de llibertat. Les edats dels participants són de 70 i 47 anys; els anys que van estar a presó van ser 4 i 25 anys respectivament i els anys que portaven fora de l'empresonament eren un any i mig i un any respectivament. El delictes pel qual van estar empresonats són per apropiació indeguda en el primer cas, i en el segon cas per un delictes d'assassinat amb alevosia, tres temptatives d'homicidi, set agressions greus, sis agressions lleus, un atemptat contra l'autoritat, dos maltractes d'obra i un delictes d'amenaçes.

El nombre de la mostra ha estat subjecta per la disponibilitat i interès dels participants. Tot i que, l'accés a la població exreclusa s'ha vist reduït per diversos motius, realitzant una reorientació de la mostra. En primer lloc, les dificultats i limitacions per trobar població exreclusa; en segon lloc, per qüestions de protecció de dades de les institucions i per les dificultats del Departament de Justícia; i finalment per la poca voluntarietat de part de la població exreclusa contactada, ja que volien desvincular-se del que tingués a veure amb la presó.

Pel que fa a la mostra de professionals que atenen a persones que han passat per l'empresonament, s'ha contactat amb diferents fundacions i associacions que formen part del programa ReIncorpora de La Caixa; d'aquestes, tres han volgut formar part de l'estudi. A partir d'aquestes associacions s'ha pogut fer bola de neu i una altra professional ha estat interessada a participar en l'estudi. La mostra està composta per quatre professionals que compleixen el criteri d'atendre o haver atès a persones que han estat privades de llibertat. Les disciplines professionals són dues psicòlogues, un educador social i una treballadora social. En aquest cas, el número de la mostra de professionals ha estat determinat per la seva disponibilitat; tot i que, l'accés a la participació s'ha vist dificultada per la seva poca disponibilitat i per la no resposta d'alguna d'aquestes.

La mostra ha quedat configurada per un total de sis participants voluntaris; quatre professionals que treballen amb persones que han estat privades de llibertat, i 2 persones que formen part de la població exreclusa; a cada persona se li ha assignat un pseudònim (*vegeu annex 1*). La col·laboració d'aquestes persones, així com el seu testimoni, ha servit per conèixer quines són les seves interpretacions, opinions, experiències i necessitats sobre el tema a tractar.

3.2. Instrument

Per dur a terme l'estudi s'han elaborat dues entrevistes, una per cada població, ja que la mostra correspon a diverses perspectives respecte al tema. L'entrevista ha sigut semiestructurada en dos casos (una professional i un exreclús), i en els altres

quatre estructurada (tres professionals i un exreclús) amb preguntes obertes; les persones entrevistades són lliures de respondre o no, i la resposta ha d'estar lligada amb la pregunta formulada. Es va considerar que l'entrevista era la tècnica més apropiada, per la seva potencialitat en proporcionar informació des de la perspectiva interna de les persones (Ruiz i Izpizua, 1989).

Per una banda, s'ha entrevistat a quatre professionals de diferents fundacions i associacions que treballen amb persones que han estat privades de llibertat i els acompanyen en la seva reinserció a la societat. Les entrevistes han estat dutes a terme durant el mes de març i abril; amb una extensió de 16 preguntes. L'objectiu principal d'aquestes entrevistes és recollir informació sobre quines són les dificultats amb les quals es troben les persones que han estat a presó, com gestionen aquestes dificultats i com treballen amb elles per superar l'estigma social que poden rebre (*vegeu annex 2*).

D'altra banda, s'ha entrevistat a dues persones que han estat privades de llibertat, en concret a dos homes; s'han efectuat durant el mes de març i abril; amb una extensió de 30 preguntes. Aquestes entrevistes tenen per objectiu principal conèixer la seva experiència de reinserció a la societat, quines són les dificultats amb les quals s'han trobat i com les han gestionat, incloent-hi el possible estigma social que han pogut patir (*vegeu annex 3*).

3.3. Procediment

En primer lloc, s'ha dut a terme la cerca de participants que ha estat mitjançant el contacte directe i per mitjà de bola de neu; se'ls va donar a conèixer breument el tema i objectius de l'estudi per si volien participar-hi; realitzant una reorientació de la idea inicial de la mostra com s'ha mencionat en l'apartat de participants. En relació amb l'execució de les entrevistes, en quatre casos es van dur a terme via e-mail, en un cas via telefònica i un altre per mitjà d'àudios de WhatsApp.

Successivament, en tots els casos es va enviar el full de consentiment informat (*vegeu annex 4*), en el qual s'exposa la confidencialitat de les dades, el caràcter anònim i voluntari de la seva participació, i els seus drets durant l'execució de l'entrevista. En els dos casos que es va fer ús de la veu, es va demanar oralment el consentiment per gravar la veu, d'aquesta manera es permetia la transcripció, respectant les declaracions de les dues entrevistes i ocupant una extensió de set i dotze pàgines per poder realitzar posteriorment una anàlisi de dades. Finalment, l'execució d'una anàlisi a partir de les dades obtingudes i l'establiment de categoritzacions per poder realitzar les conclusions d'acord amb les categoritzacions.

3.4. Anàlisi

Pel que fa a l'anàlisi de les dades recollides, correspon a les interpretacions i les narracions sobre la realitat estudiada més tard comparada amb el marc teòric presentat. Seguint amb la metodologia emprada en aquesta investigació, s'ha fet una anàlisi de dades qualitatiu, per aquesta s'han analitzat les entrevistes. Aquest tipus d'anàlisi és un procediment sistemàtic de selecció, categorització, comparació, síntesis i interpretació, que aporta explicacions sobre el fenomen d'interès (McMillan i Schumacher, 2005).

Tenint en compte els objectius, es va elaborar una anàlisi del contingut dels relats de les persones entrevistades; i finalment, es va procedir amb la creació de categories que emergeixen de les entrevistes.

S'han fet dues anàlisis de contingut, un en referència a les quatre entrevistes dutes a terme a professionals que atenen a les persones que han estat a presó, i un altre referent a les dues persones entrevistades que han estat privades de llibertat. S'ha decidit fer la separació d'anàlisis perquè les respostes de la població exreclusa fan referència a la pròpia experiència i és més vivencial, i la població professional des de la intervenció.

El procediment de categorització, implica la generació d'un sistema de categories i subcategories, que agrupen un conjunt de cites que comparteixen un sentit (López i Deslauriers, 2011). D'aquesta manera, es va elaborar un sistema de categoritzacions de manera flexible, en funció de la informació obtinguda de les entrevistes i de la importància d'aquestes dades per l'objectiu de l'estudi. El sistema de categories és flexible, de manera que, en funció de la informació que s'extreia durant el processament de les cites, podien aparèixer noves categories i subcategories o podien ser eliminades aquelles que perdien la seva connotació explicativa per l'estudi. Un cop es va fer l'assignació de les cites a les categories corresponents, es va produir la creació de temes, els quals són una agrupació de cites amb una temàtica comuna, però amb un nivell d'integració menor que les categories (Echeverria, 2005). S'ha dut a terme aquest procediment dues vegades, una referent a l'anàlisi de contingut de les respostes dels professionals, i l'altra de la població exreclusa; per finalment, dur a terme una anàlisi transversal per trobar factors comuns.

4. Resultats

L'anàlisi de la informació se centra en els aspectes referents a com es manifesta i se supera l'estigma social vigent envers les persones que han passat pel procés d'empresonament per part d'elles mateixes i per professionals experts i expertes. Per això, es troben esments en relació amb el suport proporcionat per part dels diferents àmbits com són el familiar, laboral i social, i l'impacte i reaccions que van sorgir en aquests àmbits; a més, de les seves sensacions i sentiments durant el procés i com han gestionat els possibles obstacles. Tanmateix, com professionals treballen per millorar el seu procés de reinserció, tenint en compte el possible estigma social que poden percebre i la seva gestió.

Seguidament, es presentaran les categories, subcategories i temes obtinguts de les entrevistes en format de dos esquemes, un corresponen a la població exreclusa (Taula 1) i l'altre a la població professional (Taula 2); el qual va ser orientat per Echeverria (2005), amb la finalitat de facilitar una primera visió global dels resultats. A continuació, es procedirà a desenvolupar una explicació més detallada

dels resultats amb les cites específiques que configuren cada categoria. Al final de cada cita, s'estableix un codi format pel pseudònim, la pàgina on es troba de les entrevistes i el fragment.

Taula 1. Temes i subtemes de la població exreclusa

<p>Temes i subtemes: sensacions, sentiments i possibles obstacles, gestió d'aquests i opinió del model rehabilitador</p>
<p>Sensacions i sentiments en diferents àmbits i possibles obstacles</p> <p>1) <u>Personal</u></p> <p>a) <i>Vida després de presó</i></p> <p>b) <i>Sensacions primera experiència fora l'empresonament</i></p> <p>c) <i>Sensacions davant comentaris negatius</i></p> <p>2) <u>Familiar</u></p> <p>a) <i>Manifestacions de suport posterior a l'empresonament</i></p> <p>b) <i>Impacte generat amb les relacions familiars</i></p> <p>c) <i>Comportaments i reaccions familiars després de l'empresonament</i></p> <p>3) <u>Laboral</u></p> <p>a) <i>Lloc de treball anterior i posterior a l'empresonament</i></p> <p>b) <i>Reaccions laborals sobre l'empresonament</i></p> <p>c) <i>Dificultats per entrar al mercat laboral</i></p> <p>4) <u>Social</u></p> <p>a) <i>Suport d'amistats i oci posterior a l'empresonament</i></p> <p>b) <i>Impacte generat en les relacions d'amistat i activitats d'oci</i></p> <p>c) <i>Sensacions a l'hora de compartir la seva experiència</i></p> <p>d) <i>Dificultats imposades per la societat per l'empresonament</i></p> <p>Gestió dels possibles obstacles</p> <p>a) <i>Gestió de les dificultats degudes a l'empresonament</i></p> <p>b) <i>Reaccions davant comentaris negatius</i></p> <p>c) <i>Gestió de la visió que té la societat sobre el col·lectiu</i></p> <p>Opinió del model rehabilitador</p> <p>a) <i>Opinió sobre el model rehabilitador utilitzat a presó</i></p> <p>b) <i>Opinió sobre l'efectivitat del model rehabilitador</i></p> <p>c) <i>Opinió sobre el motiu de la visió de la societat sobre el col·lectiu</i></p>

Sensacions i sentiments en diferents àmbits i possibles obstacles - Personal

S'exploren aspectes relacionats amb l'àmbit personal sobre les sensacions que van tenir a la primera experiència fora l'empresonament juntament amb els efectes conseqüents d'aquest empresonament d'aquest. Finalment, les sensacions de la seva vida després de la presó i dels possibles comentaris negatius.

Els dos participants entrevistats van tenir alguna experiència semblant després de sortir de presó, com és el cas de la desorientació i mareig. Tot i això, un d'ells refereix que sentia por per si perdia altra vegada la llibertat; tanmateix, manifesta que després d'haver passat per la presó, sent que li costa mantenir expectatives envers les coses; a més, no es pot aferrar a res.

"Molta desorientació, no sabia on estava ni que en passava, sort dels amics que en varen venir a buscar." (Biel, pàgina 2, fragment 14)

"La primera vez que pisé la calle me mareé, la gente que llevaba muchos años me lo decía y yo no me lo creí pero es cierto. Se ve que al llevar tanto tiempo sin mirar a lo lejos en profundidad, pues las paredes te lo impiden y los barrotes también, se te acorta esa capacidad de la visión y a mí me pasó. Luego todo fue con mucho miedo pues no quieres hacer nada que vaya a quitarte ese privilegio." (Juan, pàgina 9, fragment 14)

Un d'ells ha manifestat que actualment no té la vida que hagués volgut tenir, ja que no ha pogut aconseguir el que esperava, sobretot laboralment, tot i tenir molts coneixements sobre el que l'interessa, de moment no ha pogut optar per un lloc de treball. Considera que a la presó va assolir moltes coses i va treballar de coses que li agradaven, encara que les condicions no fossin les adequades, i esperava que a fora de la presó podria trobar alguna cosa que també el motivés. Degut això, no sap cap a on va i sent una tristesa continua.

"Mi vida no es lo que me esperaba (...) eso me ha llevado a una especie de tristeza continua que me hace no saber hacia dónde voy." (Juan, pàgina 10, fragment 19)

Referent a les seves sensacions i sentiments quan es troben davant d'algun comentari inapropiat d'alguna persona sobre el seu pas per la presó, es veuen diferències. Un dels participants sent que el consideren inútil per haver passat pel procés d'empresonament; en canvi, l'altre participant considera que no sent cap emoció amb una connotació negativa davant dels comentaris.

"Me sentó muy mal pues la gente cuando sales de allí te considera un inútil o algo así y es cierto que mucha gente se institucionaliza pero ese no era mi caso pues nadie me conoce hoy en día." (Juan, pàgina 9, fragment 17)

"Per al meu caràcter obert, empàtic i simpàtic, res, però si algú m'ha fet algun comentari, l'hi he preguntat, creus amb la justícia? No, doncs així perquè opines si no saps res de res." (Biel, pàgina 2, fragment 17)

Sensacions i sentiments en diferents àmbits i possibles obstacles - Familiar

En aquest àmbit s'explora la manifestació del suport que van tenir posterior a l'empresonament i com ha impactat en les seves relacions familiars; a més dels comportaments i reaccions que van tenir aquests després d'haver estat privat de llibertat. En aquest cas, ambdós participants han coincidit en el fet que la seva família els va donar suport en tot moment.

"Impressionant, van estar allà en tot moment i un cop vaig sortir de la presó em van fer costat en tot moment." (Biel, pàgina 1, fragment 1)

En un dels participants, les reaccions familiars van ser diferents, ja que la seva família no creia en el canvi realitzat; a més, els més menors de la família van reaccionar amb temor.

"Lo que he visto sobre el impacto en mi familia es que creen que sigo siendo el mismo chico de antes, no creen en el cambio que he realizado a nivel personal, pero, está justificado ese pensar de mis familiares porque es lo que ellos siempre vieron." (Juan, pàgina 7, fragment 2)

"Lo más extraño fue la reacción de los que eran niños y ahora ya son adolescentes me miraban con miedo, supongo por lo que les contarían." (Juan, pàgina 7, fragment 3)

Sensacions i sentiments en diferents àmbits i possibles obstacles - Laboral

Es tracten aspectes relacionats amb el món laboral, amb relació al seu lloc de treball anterior i posterior a l'empresonament i les reaccions de l'entorn laboral sobre l'empresonament. A més, dels possibles obstacles per reincorporar-se al mercat laboral i les sensacions sorgides en aquest procés.

En aquest cas hi ha hagut una diferència d'expressions entre els dos participants. Un d'ells ha continuat treballant de la mateixa professió, i no ha tingut cap dificultat per reincorporar-se al món laboral. En canvi, l'altre participant mai havia treballat i un cop fora de presó ha pogut iniciar la seva activitat laboral inicialment per

contactes, tot i tenir algunes dificultats dins el mercat laboral a causa del seu empresonament.

"Sí que he podido volver a trabajar, es más he estado trabajando desde que salí de la prisión gracias a conocidos y familiares al principio, y después a mí mismo." (Juan, pàgina 8, fragment 8)

Amb relació a les reaccions de l'entorn laboral hi ha una diversitat d'experiències entre els dos participants; un d'ells no ha tingut cap experiència negativa. L'altre participant ha tingut més dificultats, ja que en una de les feines el van acomiadar per haver passat pel procés d'empresonament i en altres casos ha viscut un distanciament per part de les persones de l'entorn laboral, ho ha viscut sense sentir-se incòmode, perquè manifesta que ho assimila i ha sabut acceptar que l'empresonament forma part del seu passat. En el cas d'aquest últim es va trobar que tot allò que havia estudiat no li servia per res, ja que per entrar al mercat laboral li demanaven hores treballades i no en tenia.

"Quan vaig a veure nous clients i contactes nous, com que tinc la consciència molt tranquil·la, els hi explico, i queden sorpresos de la meva entesa." (Biel, pàgina 2, fragment 9)

"Mira cuando trabajé de socorrista me echaron por ese hecho. En los demás trabajos, como han sido en fábricas y demás, no te pregunta nadie por ellos pero en la ocasión que se han enterado se distancian." (Juan, pàgina 8, fragment 10)

"Además de encontrarme que todo lo que había estudiado y todas mis titulaciones no me sirvieron de nada. Cuando iba a buscar trabajo sobre mis títulos siempre me pedían horas trabajadas y no podía decir, 7 años en prisión. Nadie quiere a un ex-presidiario." (Juan, pàgina 8, fragment 9)

Sensacions i sentiments en diferents àmbits i possibles obstacles - Social

S'aborden temes que referents al suport de les amistats i de l'oci posterior a l'empresonament, i el seu impacte sobre aquestes. Tanmateix, un recull de les sensacions a l'hora de compartir la seva experiència amb altres i les possibles dificultats imposades per la societat pel seu empresonament. En els dos casos

coincideixen en el fet que han perdut amistats durant el procés d'empresonament, però han descobert quines són aquelles vertaderes.

"Alguns ho han acceptat, d'altres en miren de reüll." (Biel, pàgina 1, fragment 5)

Referent a les sensacions a l'hora de compartir la seva experiència amb les seves amistats i en l'entorn d'oci, els dos manifesten que han compartit la seva experiència de manera natural i tranquil·la.

"En tota tranquil·litat, i dient-los-hi tota la veritat, i a més els hi dic que ara ja no tinc por de res, i a sobre tinc un 40% més d'experiència que ells". (Biel, pàgina 2, fragment 12)

Les reaccions de les persones amb qui van compartir la seva experiència van ser diferents, per una banda, un d'ells va manifestar que en un inici es van estranyar per la seva entesa, però que posteriorment li han agraït molt. D'altra banda, un d'ells va rebre reaccions de vergonya i temor, i s'esperava altres coses de les persones amb qui va compartir la seva experiència. Els dos consideren que la societat està insensibilitzada.

"Te esperas otra cosa de las personas al explicarle algo así, también tengo que decir que no suelo hablar si no me lo preguntan pero siempre te escuchan con interés." (Juan, pàgina 8, fragment 10)

"La reacción de los que se decían ser mis amigos fue de vergüenza y temor por si les decía algo supongo". (Juan, pàgina 7, fragment 6)

En aquest cas hi ha diferències en relació amb les dificultats que la societat els hi ha imposat. Coincideixen en el fet que els hi havien dit que algú els ajudaria per la reinserció laboral i social, però cap dels dos van rebre cap mena d'ajuda, aquest fet ha produït que en algun cas s'hagin vist les dificultats més accentuades.

"A mí me dijeron que a la hora de salir ellos te ayudarían a la reinserción laboral social y toda esa utopía. A mí nadie me ayudo en nada, yo me la tuve que buscar." (Juan, pàgina 8, fragment 9)

"Més ajut per part dels estaments oficials, a dins et diuen una cosa i a fora passa un altre."
(Biel, pàgina 3, fragment 22)

Un d'ells es va trobar amb la bretxa digital, després d'estar 25 anys a presó, el món de les tecnologies havia canviat per complet i ha hagut d'adquirir coneixements sobre aquestes; la bretxa digital ha implicat que se li afegeixin més dificultats a l'hora de reinserir-se. A més, refereix tenir la sensació que davant de qualsevol situació, sigui quina sigui la seva resposta o comportament, aquest serà jutjat per la seva condició; s'ha explicat aquesta sensació a través d'una metàfora dels fariseus i Jesús. En canvi, l'altre participant considera que no va rebre cap dificultat per part de la societat.

" (...) me encontré con la barrera de las tecnologías que a día de hoy sigo sin estar a la última." (Juan, pàgina 10, fragment 19)

"En el meu cas cap, perquè no necessito l'ajut de ningú i m'he espavilat." (Biel, pàgina 3, fragment 23)

Gestió dels possibles obstacles

En aquesta temàtica s'han tingut la resolució dels possibles obstacles que podrien interferir a l'hora de reinserir-se a la societat i per la visió que perceben que té la societat sobre la població exreclusa. Finalment, aspectes relacionats amb les reaccions que han tingut davant de possibles comentaris negatius.

En el cas d'un dels participants que el van acomiadar del seu lloc de treball per haver passat pel procés de l'empresonament, a l'hora de gestionar la situació donada, considera que ho va fer de manera adequada, sabent acceptar la seva part del passat encara que els altres no l'acceptin. Tanmateix, en la resolució de les dificultats, un dels participants posa més èmfasi en gestionar-les amb criteri i senzilla; i l'altre en acceptar-les per llavors intentar superar-les, sense permetre que la resta de persones el limitin. Per tal de gestionar la visió que perceben que té la societat sobre el col·lectiu, els dos participants manifesten que són conscients que la societat no està preparada per acceptar a persones que han passat per la presó. Alhora, acceptant sempre la seva realitat i aprenent a navegar per aquesta.

"La sociedad pone dificultades y no puedes permitir que nadie te limite." (Juan, pàgina 11, fragment 24)

"La societat no està educada per acceptar una persona que ha estat a la presó, sempre pensen segur que t'ho mereixies... però degut el pas dels presos polítics, aquests intenten canviar coses, que no crec pas que ho aconseguixin, perquè el CIRE, té molts interessos creats." (Biel, pàgina 3, fragment 21)

Davant els comentaris negatius que han pogut rebre per part d'altres persones, ambdós participants manifesten que la seva manera de reaccionar és des de la comprensió, sense invertir el temps en aquestes persones. Compartint que es mereixen l'oportunitat de demostrar que han canviat i intentant que els judicis que puguin fer els altres no influeixin en ells mateixos.

"Reacciono con comprensión, he aceptado hace tiempo que acepté que en el mundo te encontraras con gente que te acepte y te comprenda; y con otra que no. Con aquella que no te acepta, no puedes influir en ella, eso es hacer lo mismo que está haciendo esa persona por lo que no vale la pena; nadie te puede convertir en algo que no eres si de verdad estás convencido de ello. Yo sé que no soy perfecto pero merezco la oportunidad de demostrar que he cambiado, la oportunidad de aprender y equivocarme sin ser juzgado. Las personas a veces no soportan cosas y eso hace que nos juzguen sin conocerlo pero esas carencias son tuyas, no mías, por lo que un comentario negativo no puede influir en tu carácter." (Juan, pàgina 9, fragment 18)

Opinió del model rehabilitador

S'exploren temes relacionats amb la seva pròpia opinió sobre el model rehabilitador que utilitza la presó, sobre l'efectivitat d'aquest i sobre el motiu de la visió de la societat sobre el col·lectiu exreclús.

Ambdós participants coincideixen amb el pensament que el funcionament carcerari és injust, a causa d'una societat insana i plena d'interessos, motiu pel qual consideren que existeixen les presons. Comparteixen l'opinió que el mètode reintegrador que s'empra a la presó no existeix, considerant que no és efectiu principalment per tres motius; el primer per la incoherència dels programes i cursos que ha de fer la població reclusa en el fet que moltes vegades no es relaciona amb el delicte comès, manifestat des de l'experiència pròpia d'un dels participants. El segon motiu perquè teòricament són programes voluntaris, però quan es troben a

dins, s'adonen que estan obligats a fer els programes que els hi proposi la Junta de Tractament perquè si no, no poden obtenir beneficis. Aquest últim motiu provoca que algunes persones del col·lectiu realitzin els cursos sense motivació i sense generar un canvi en la seva cognició i conducta. Finalment, perquè han tingut la sensació que quan han hagut de posar a prova allò que suposadament havien après als cursos, estaven sols.

"El primer que et diuen és que has de fer un curs de rehabilitació, saps quin curs vaig haver de fer (obligat perquè si no el fas, t'abandonen), era un curs de conducció temerària, de drogoaddicció i d'alcoholisme, i mai en la meua vida, m'han retirat els carnets de conduir, mai m'he drogat (el que vaig aprendre és que la marihuana i el haixix, surten de la mateixa planta) i mai m'he emborratxat." (Biel, pàgina 4, fragment 26)

"Si quieres salir tienes que hacerlo, entonces pregúntate, un violador o un asesino que quiera salir a cometer otra vez el delito sólo hace el curso mintiendo en ellos para poder disfrutar de la libertad y volver a cometer sus fechorías, entonces viene la gente que no sabe nada de eso y se pregunta por qué dejaron salir a ese tipo y fue por eso, pues cada chico que asiste al curso repercute en una subvención de unos 3000 a 5000€ por individuo del estado a la institución penitenciaria." (Juan, pàgina 12, fragment 27)

Respecte a la qüestió que una gran part de la societat té una visió negativa sobre la població exreclusa, coincideixen que és degut al fet que la societat no n'és conscient de tot allò que es mou dins la presó. A part de la desinformació o que la informació que s'obté en molts casos és inadequada, el que succeeix a dins aquest medi és molta corrupció i unes condicions de vida precàries, generant que les pròpies persones recluses tinguin dificultats per poder-se preparar per a la seva llibertat.

"Imagina qué pasa en un lugar donde nadie quiere estar, ni saber, ni visitar, en un lugar que fue construido para apartar aquello que nos gusta. Pues solo corrupción." (Juan, pàgina 11, fragment 25)

"Desconeixen moltes coses, i elles sols es fixen i comparen al que veuen en reportatges, pel·lícules, i mal informats que expliquen coses que no són veritat." (Biel, pàgina 3, fragment 20)

Taula 2. Temes i subtemes de la població professional

Temes i subtemes: mètode de treball, identificació de necessitats, recursos i possibles obstacles, gestió d'aquests i opinió del model rehabilitador
<p>Mètode de treball</p> <ul style="list-style-type: none">a) <i>Metodologia de treball emprada per la reinserció</i>b) <i>Claus per una bona reinserció</i>c) <i>Recursos emprats per acompanyar al col·lectiu</i> <p>Identificació de necessitats, recursos i possibles obstacles</p> <ul style="list-style-type: none">5) <u>Necessitats</u><ul style="list-style-type: none">a) <i>Necessitats destacades del col·lectiu</i>6) <u>Recursos</u><ul style="list-style-type: none">a) <i>Recursos personals, socials i laborals del col·lectiu</i>7) <u>Possibles obstacles</u><ul style="list-style-type: none">a) <i>Distorsions del col·lectiu sobre ells mateixos i l'entorn</i>b) <i>Dificultats destacades de la població exreclusa</i> <p>Gestió dels possibles obstacles</p> <ul style="list-style-type: none">a) <i>Resolució de les dificultats trobades</i>b) <i>Com treballen l'estigma social que poden percebre</i> <p>Opinió del model rehabilitador</p> <ul style="list-style-type: none">1) <u>Sistema penitenciari</u><ul style="list-style-type: none">a) <i>Contradiccions envers el sistema penitenciari i la societat per la reinserció</i>2) <u>Estigma social</u><ul style="list-style-type: none">a) <i>Opinió professional sobre el motiu de l'estigma</i>b) <i>Elements que prenen un paper important</i>c) <i>Com pot incidir la societat</i>

Mètode de treball

S'aborden temes relacionats amb la metodologia de treball emprada a l'hora de dur a terme la reinserció per part de professionals experts i expertes, les claus per una bona reinserció i els recursos que utilitzen des de les associacions per acompanyar a la població exreclusa.

Les quatre persones entrevistades parteixen d'una metodologia de treball que parteix de la intervenció integral i individualitzada, realitzant una orientació i acompanyament psicològic al col·lectiu, amb l'objectiu de tornar a la vida social

sense reincidir. Posen èmfasi en l'escolta activa i en l'empoderament per treballar el seu autoconcepte i autoestima, basant-se en una relació de confiança i que les persones comprenguin que estan allà per ser ajudats i no jutjats.

"A través de la confiança i la comprensió, aconseguim tenir una comunicació molt fluida que ens permet treballar amb ells molt millor." (Èlia, pàgina 15, fragment 7)

Es realitzen accions per donar i capacitar a la població exreclusa per entrar al mercat laboral; són accions de competències transversals com la comunicació, la responsabilitat, el compromís, l'adaptabilitat, etc., accions formatives i derivacions a cursos o ofertes de treball. En alguns casos, reben una beca de 75 € al mes per tenir uns mínims ingressos i poder ser més autònoms. Totes les persones entrevistades comparteixen l'opinió que és una qüestió d'engranatge personal i social; a més, fan xarxa amb altres serveis i entitats per poder afavorir la reinserció de la persona.

"Jo crec que són processos personals i que venen acompanyats de recursos socials, jo crec que és important tenir recursos per poder muntar estructura. Hi ha una barreja d'aspectes personals i recursos, no és que la persona no vulgui, a vegades no hi ha força social per poder remuntar la part personal." (Beatriz, pàgina 19, fragment 4)

Identificació de necessitats, recursos i possibles obstacles - Necessitats

En aquest àmbit s'aborden els elements identificats per la població professional com a necessitats destacades del col·lectiu. Els perfils professionals coincideixen en el fet que tota la població exreclusa que atenen tenen necessitats, tot i que en cada cas són diferents, com a línia comuna és una necessitat laboral. A part d'aquesta demanda laboral, en molts altres casos hi ha la necessitat d'adquirir nous hàbits i habilitats; a més, de poder tenir totes les necessitats bàsiques cobertes.

Tanmateix, en el procés d'excarceració, les persones que surten en llibertat necessiten suport a l'àmbit familiar, terapèutic, laboral i social. Establir una relació de confiança amb les persones exrecluses, on troben que hi ha algú que es preocupa i vol ajudar en el seu procés, és una necessitat trobada que quan es pot cobrir, es donen bons resultats.

"La majoria d'elles volen adquirir nous hàbits, després del càstig físic i mental que comporta està a la presó. I que en molts dels casos tenen un baix nivell acadèmic." (Pere, pàgina 25, fragment 13)

Identificació de necessitats, recursos i possibles obstacles - Recursos

S'exploren tots aquells recursos personals, socials i laborals que té la població exreclusa a la qual atenen. En general, és una població vulnerable, amb històries de vida dures i amb pocs recursos a tots nivells. Aquelles persones que durant l'empresonament han aprofitat per estudiar i treballar al centre, tindran més recursos personals i laborals per poder dur a terme una reinserció més favorable, a més, se senten més preparats.

En casos en què hi ha pocs recursos coincideixen que es nota que a les persones els hi costa més, sobretot amb aspectes d'habitatge, quan les necessitats bàsiques no estan cobertes. Pel que fa a recursos personals, la majoria de professionals han manifestat que són persones molt agraïdes a què se les escoltin i que algú els hi doni la mà per acompanyar-les en el procés.

"Hi ha molta gent que aprofita per estudiar, acabar els estudis primaris, fer formacions específiques, treballar al centre fent tasques molt diverses. Les persones que participen en aquest tipus d'activitats no tenen un estigma tan negatiu perquè se senten preparats. Els que no hi participen tenen la creença que no aconseguiran res de res." (Èlia, pàgina 16, fragment 11)

Identificació de necessitats, recursos i possibles obstacles - Possibles obstacles

Es tracten temes referents a les distorsions de la població exreclusa sobre ella mateixa i l'entorn, i de la societat; a més de les possibles dificultats que troben professionals que atenen al col·lectiu.

Dues professionals han mencionat que sovint el col·lectiu exreclús té falses creences sobre ells mateixos i sobre la societat, i unes distorsions que s'han de treballar. Cada cas és diferent i també depèn de la temporalitat de l'empresonament. Majoritàriament, van encaminades en l'àmbit laboral pensant que si les empreses coneixen la seva procedència, no passaran el procés de selecció.

A més, part de la societat també pot tenir algunes falses creences sobre el col·lectiu que promouen les seves dificultats a l'hora de reinserir-se. Predominantment, són referents a la predisposició de les persones per reinserir-se i a la seva ètnia. Una de les professionals ha manifestat que a vegades, persones del seu voltant han dubtat sobre el comportament de les persones que atén, referint-se a si mai li havien fet alguna cosa.

"La creença més recurrent és la de que "estan millor dintre que fora", "no fan res de profit perquè no volen", "els hi agrada la vida fàcil", "els addictes són viciosos". (Roser, pàgina 28, fragment 14)

"Hi ha una opinió en què moltes de les persones de la presó no es volen reinserir, i que moltes de les persones són migrades. No es pensa en què ha fallat del sistema perquè una persona no tingui eines per reinserir-se." (Pere, pàgina 25, fragment 14)

"Les falses creences que té la societat és que pensen que són "malotes", no tenen cap qüestió moral, són violents, agressius, dolents; em pregunten a vegades "no t'han fet res mai, no t'han robat, no t'ha passat res", i no." (Roser, pàgina 22, fragment 14)

Hi ha dificultats en l'àmbit laboral, on l'estigma es produeix en casos de cerca de feina perquè es poden fer més evidents buits en el currículum, o feines que han tingut dins el centre penitenciari. A conseqüència d'haver estat amb una desconexió de la seva realitat, tenen mancances de relació amb el món exterior; i sobretot, en el fet que molts dels tràmits es fan telemàticament, hi ha una bretxa tecnològica molt important que dificulta la seva reinserció.

"Òbviament, a l'estar privat de llibertat poden tenir mancances de relació amb el món exterior, alfabetització digital, coneixement de l'entorn, xarxes de contactes. Però són competències que es poden trobar en qualsevol persona que porti desconnectada molt de temps del mercat laboral ordinari." (Pere, pàgina 23, fragment 4)

Una de les professionals afegeix que uns obstacles constants són la falta d'experiència i formació, la documentació i no abandonar del tot els mals hàbits o males companyies que poden fer que caiguin en nous delictes. Tanmateix, es troben que tot el procés de criminalització posa obstacles en la seva reinserció. Sovint, es atenen persones que no tenen família o que no tenen les necessitats bàsiques

cobertes; en altres casos de persones que tenen feines, són feines molt precàries que dificulten el procés. Finalment, atenen freqüentment a persones molt desestructurades i amb moltes carències personals, socials i econòmiques que no afavoreixen a la seva reinserció i augmenten el possible estigma social que poden rebre.

Gestió dels possibles obstacles

En aquesta temàtica s'han tingut en compte els aspectes relacionats amb la resolució de les dificultats que troben les associacions quan atenen i acompanyen a la població exreclusa; i com es treballa l'estigma social que poden rebre i/o percebre.

Es realitzen programes de formació ocupacional i es fomenta el retorn a formació reglada. Quan es troben amb aspectes relacionats amb què les necessitats bàsiques no estan cobertes, com el cas de l'habitatge, es fa xarxa amb altres serveis. Una de les professionals ha manifestat que a vegades tenen dificultats durant l'acompanyament, sobretot en l'àmbit laboral, perquè és un col·lectiu vulnerable amb el qual costa crear empatia i vendre'l per les dificultats degudes a l'estigmatització. Generalment, per resoldre els possibles obstacles que es poden trobar durant el procés, fan un acompanyament, escoltant a la persona i dedicant-li temps, ja que dins el món penitenciari això no és habitual.

"Derivant-los a formacions específiques si no tenen experiència, doncs derivacions a formacions amb pràctiques. La documentació no té solució, és la que tenen i poc més. I els mals hàbits o males companyies, depèn totalment d'ells. Se'ls intenta recomanar que trenquin amb tot, canviïn de vida. Molts d'ells ho fan però d'altres, no." (Èlia, pàgina 15, fragment 6)

Per tal de treballar l'estigma social, totes les persones coincideixen que només es treballa en aquells casos que consideren que l'estigma rebut els condiona a l'hora de reinserir-se. S'actua per entrar a tota mena de canals, d'una manera normalitzadora i on les persones exrecluses se sentin una part més de l'entorn més proper. En relació amb l'àmbit laboral, s'empodera a les persones i se'ls hi fa veure que estan preparats, en cas de no estar-ho, se'ls prepara. Des de l'associació d'una

de les professionals afegeix que treballen l'estigma individualment i comunitàriament.

"Se'ls hi fa veure que les persones que fan selecció, generalment no estan pensant que els seus candidats pertanyen a aquest col·lectiu i que, per tant, tenen les mateixes possibilitats que qualsevol altra persona. Se'ls empodera i se'ls s'hi fa veure que estan preparats. I si no ho estan, se'ls prepara perquè ho estiguin." (Èlia, pàgina 14, fragment 3)

Opinió del model rehabilitador - Sistema penitenciari

S'identifiquen les opinions de la població professional sobre el model rehabilitar; i les contradiccions envers el sistema penitenciari i la societat per la reinserció de la població exreclusa. Totes les persones entrevistades comparteixen l'opinió que el model rehabilitador usat als centres penitenciaris ha de fer molts canvis, perquè consideren que no és gaire efectiu. L'entorn penitenciari no és adequat per fer tractament, té un component ambiental molt violent, tot el contrari del que es necessita per poder fer un bon treball; a més, no es pot rehabilitar a una persona i ensenyar-li eines dins un medi rígid i basat en el control, on els programes no atenen a les necessitats de les persones. Una de les professionals ha manifestat que s'haurien de tenir com a referència els models penitenciaris dels països nòrdics.

"Els recursos per treballar la reinserció són molt pobres. La institució té dissenyats una sèrie de programes per abordar els problemes d'addiccions, de violència, de control dels impulsos, alguns cursos enfocats al món laboral. En la meua opinió són programes molt rígids que no s'adapten a les necessitats i a les realitats de les persones internades." (Roser, pàgina 26, fragment 2)

Una de les contradiccions considerades per una de les professionals és que el sistema penitenciari pretén rehabilitar a una persona, però sovint, quan surt no està preparada per treballar en una empresa perquè no té les aptituds i hàbits necessaris per fer-ho. Com s'ha mencionat anteriorment, un ingrés a presó provoca una desconexió del món de la persona en el qual quan hi torna ha canviat i està desconnectat; aquest fet és contradictori a la reinserció perquè es dificulta que una vegada torni a la llibertat, tota la seva realitat d'abans estigui canviada i es pugui trobar amb obstacles.

"El període d'internament el que fa és allunyar a la persona de la societat i dels pocs vincles saludables que pugui tenir. A mesura que passa el temps, la seva vinculació amb l'exterior es dilueix, i s'acaba convertint en un record idealitzat. Aquesta és la primera incongruència. En segon lloc, esperem que es faci un procés terapèutic en un espai construït pel càstig, és molt complicat que un treball que passa per obrir-se, parlar de les seves vulnerabilitats, es pugui donar en aquest context. Una altra variable és que aquestes persones han acabat a presó per les condicions precàries personals, familiars, socials i econòmiques que tenien abans d'entrar. Quan surten tenen la mateixa situació, i en molts casos és encara pitjor perquè són més grans, han perdut família, estan més deteriorades i sobretot els acompanya l'estigma extern i el que han interioritzat." (Roser, pàgina 27, fragment 9)

Opinió del model rehabilitador - Estigma social

S'aborden temes referents a l'opinió professional sobre el motiu de l'estigma, els elements que prenen un paper important en aquest i com la societat hi pot incidir. Referent al motiu de l'estigma vigent manifesten que forma part de la nostra educació, cultura i valors; pensant que la gent que està a presó és dolenta. Tanmateix, coincideixen que aquesta imatge és difícil de canviar; tot i que, hi ha hagut algun canvi sobre la visió de la població penitenciària pels polítics que han entrat a presó, reduint una mica l'estigma perquè les persones poden entendre que és una situació que pot passar a tothom. Un dels professionals, refereix que es dona aquest estigma perquè la societat no es para a reflexionar si el sistema és just i només se centren en el fet que estan sota una mesura judicial.

"Aquestes persones representen tot allò que rebutgem com a societat, ens fan por fruit del desconeixement i la manca de compassió." (Roser, pàgina 28, fragment 10)

"Tan sols se centren en l'acció d'estar sota una mesura judicial. No de les lleis actuals, persones que ho jutgen, i del propi en sistema en si, si és just o no." (Pere, pàgina 24, fragment 10)

Els elements que prenen un paper important en l'estigma són els mitjans de comunicació per la desinformació que rebem i perquè la informació rebuda en molts casos no és la real; a més de la interseccionalitat provocant que en alguns casos l'estigma social es pugui veure augmentat. L'experiència de l'empresonament és rellevant i compartit per les persones professionals entrevistades, en casos els quals les persones han aprofitat per estudiar, fer

formacions i treballar dins el centre penitenciari, no tenen un estigma tan negatiu perquè elles mateixes se senten més preparades i amb experiència per poder dur a terme la reinserció. En canvi, en casos que no s'ha aprofitat per dur a terme aquestes activitats, poden rebre un estigma que pot impactar més, sumant-se la seva creença que no podran aconseguir res. El tipus de delicte comès genera un estigma diferent, ja no socialment, sinó també entre les persones del col·lectiu.

"La societat empitjora i manté aquest estigma per les xarxes socials, a vegades delictes que passen que a nivell social es tracten d'una manera que no estan gens ajustades a la realitat, o des del periodisme; la manera de tractar un delicte des dels mitjans de comunicació." (Beatriz, pàgina 21, fragment 12)

Per tant, la societat incideix en l'estigma social pel concepte equívoc que té sobre la població exreclusa, generant que no es donin segones oportunitats i es facin generalitzacions. Una de les professionals entrevistades considera que incideix alimentant aquest estigma i contribuint a l'aïllament cada vegada més fort d'aquest col·lectiu. Seguint amb aquesta professional, manifesta que per tal de reduir l'estigma, seria convenient que es donés a conèixer el món penitenciari o les històries de les persones de presó perquè seria més fàcil acceptar el que hi ha al centre penitenciari i poder empatitzar amb el col·lectiu.

Els factors comuns més rellevants trobats entre la població exreclusa entrevistada i professionals que atenen al col·lectiu, se'n deriven dos factors comuns. En primer lloc, totes les persones comparteix que el model rehabilitar que s'utilitza a presó no és efectiu en molts casos. Sovint, s'obliguen a realitzar programes que no estan relacionats amb el delicte comès, sense adaptar-se a les necessitats de les persones. En segon lloc, coincideixen en el fet que una entrada a presó provoca una desvinculació de la realitat de la persona, aquest succés produeix un trencament relacional amb l'entorn social i laboral. Finalment, coincideixen en les dificultats que es poden trobar després de l'empresonament, entre elles es troba l'estigma social que limita la seva reinserció, fruit del desconeixement de la societat sobre el món penitenciari.

5. Discussió i conclusions

L'anàlisi dels relats experiencials permet identificar els àmbits en els quals la població exreclusa troba més dificultats per part d'aquesta i del col·lectiu professional que l'atén. En aquest sentit, les troballes més rellevants tenen a veure amb com han viscut els dos exreclusos de l'estudi la reinserció i com han pogut resoldre els obstacles que la societat imposa. A més; s'ha pogut descobrir la metodologia de treball que empren les associacions que treballen amb el col·lectiu i la seva visió del model rehabilitador vigent al nostre sistema penitenciari.

Primerament, en referència al suport per part de l'entorn és molt important tal com els estudis de Huertas, O., Sotelo, E.M., et al. (2015) suggereixen, ja que una persona que acaba de sortir del procés d'empresonament té uns temors i expectatives que en funció del suport social que rebí poden dificultar i limitar la seva manera d'afrontar-se novament a la vida en societat. Així com s'ha pogut comprovar amb les respostes obtingudes pels perfils professionals que el suport rebut per part de la xarxa de les persones que han sortit de la presó és molt rellevant i, sovint queda reduït a conseqüència de l'empresonament. En el cas del present estudi, els dos participants entrevistats de la població exreclusa han gaudit d'un suport per part de la família i les amistats; facilitant en aquest àmbit la seva reinserció; tot i que, ambdós han reduït la seva xarxa de suport.

La situació laboral d'una persona acabada de sortir de la presó, pot venir determinada per una forta inestabilitat personal i social, l'empresonament l'ha sotmès a una forma de ser en la qual, en certa forma, l'incapacita per assumir una disciplina laboral amb regularitat i una dèbil recerca personal de seguretat a través de la mateixa activitat laboral (Bonal, 1985). Hi ha una pèrdua de possibilitats de cara al mercat laboral, per l'efecte de l'estigma que implica la condició de ser exreclús o exreclusa, i a conseqüència de la desqualificació que ocasiona el període d'empresonament. Així doncs, tal com han exposat les persones que atenen al col·lectiu exreclús, s'observen dificultats en l'àmbit laboral perquè les seves

habilitats i aptituds laborals s'han vist desconnectades per l'entrada a presó (Bushway, 2003).

Tal i com han manifestat ambdós participants de la població exreclusa, van notar conseqüències de l'empresonament sobre la salut en relació amb la pèrdua d'agudes visual, tal com Caballero (1986) va concloure en el seu estudi. Valverde (1991) també manifesta algunes de les repercussions psicològiques degudes a l'empresonament, d'aquestes, els dos participants en alguna ocasió han sentit tristesa, incertesa, absència d'expectatives de futur, malsons, etc. Una de les professionals ha manifestat que a vegades es troben amb persones que tenen problemes en relació amb la pròpia imatge i autoestima, aquest fet recolza l'estudi realitzat per Sykes (1958) el qual menciona que es poden donar problemes d'autoconcepte i autoestima perquè la condemna efectiva de privació de llibertat comporta una condemna moral, en presentar a l'individu com algú no acceptable moral i socialment. Sumant l'estigmatització per l'atribut d'exreclús o exreclusa i com a conseqüència el rebuig per part de la societat. Sent la presó un espai d'exclusió temporal que deixa sobre els individus la marca d'un estigma (Rostaing, 1996), apartant a la persona empresonada del contacte social. Tal com Smith i Stewart (1997) manifesten, la presó és la forma més categòrica d'exclusió que permet la llei.

Pel que fa a les falses creences que la societat té envers les persones que han passat pel procés d'empresonament, majoritàriament són degudes a un desconeixement del món penitenciari, i de les experiències del que viuen les persones una vegada han sortit en llibertat. Aquest desconeixement es dona per la falta d'informació sobre el tema i per informacions que no s'ajusten a la realitat; produint que la representació social de la presó tingui repercussions amb les actituds cap a la població reclusa i exreclusa (Garcia-Borés, 1994).

La societat té poc interès per la realitat penitenciària, i hauria d'estar preparada per acceptar a persones que han passat per la presó, si no la reinserció serà difícil. La imatge de l'activitat penitenciària s'associa sovint a una percepció negativa

(plena de prejudicis). Per superar aquesta situació, i perquè s'abandonin determinats estereotips, cal millorar el coneixement de la realitat penitenciària de cara a una dimensió social que l'accepti. Les persones privades de llibertat no es poden reinserir a la societat si veuen que són rebutjades per aquesta, han de treballar amb l'objectiu de reinserir-se, però; la societat, al mateix temps, ha de retornar la confiança a aquelles persones, que per circumstàncies de la vida, van cometre un error.

Referent al model rehabilitador, tal com Garcia-Borés, Oviedo, López i Garés (2015) consoliden al seu estudi, sovint la població reclusa dur a terme els programes per aconseguir els beneficis penitenciaris sense profunditzar en el que es vol treballar; generant que l'eficàcia de la rehabilitació es vegi en perill perquè no hi ha voluntarietat ni desig sincer. Aquest succés s'ha vist reflectit a les entrevistes realitzades, en les quals s'ha manifestat la poca eficàcia del model per reinserir a les persones perquè sovint els programes no s'ajusten a les necessitats de cada individu i s'obliguen a fer programes que no tenen relació amb la naturalesa del delictes.

S'intenta fer una reinserció en un medi rígid i basat en el control que provoca limitacions, i on les eines que es donen no es poden posar en pràctica perquè les condicions de vida no tenen res a veure amb les condicions de l'interior (Manzanos Bilbao, 1991). L'entorn penitenciar contradiu la finalitat de reinserció, ja que s'aïlla a la persona i se la reinserta en un medi contrari al procés de socialització desitjat.

Segons els dos participants que conformen la població exreclusa de l'estudi han fet referència, des de presó se'ls hi va prometre que quan la seva condemna finalitzés rebrien ajuda, una ajuda que no es va arribar a efectuar en cap dels dos casos. La política penitenciària hauria de preveure les necessitats socials de les persones que intenten rehabilitar-se, tant durant com després de l'empresonament. És per tot això que, una de les professionals ha manifestat la importància de prendre referències sobre el model nòrdic (Sierra Rodríguez, 2012), el qual prioritza la humanització i rehabilitació de la població reclusa, ajustant les condicions d'empresonament de manera individual (Shammas, 2014).

Cal remarcar que totes les entrevistes realitzades a professionals, han manifestat que en moltes ocasions, la població exreclusa no té cobertes totes les necessitats bàsiques (Maruna, 2012); dificultant la seva reinserció i accentuant l'estigma social que poden rebre per part de la societat.

Pel que fa a les associacions entrevistades, són un element que cobra importància en l'adequada reinserció de la població exreclusa, ja que el model rehabilitador usat als centres penitenciaris no cobreixen tota la rehabilitació. Aquestes associacions treballen per la normalització de la vida, l'adaptació crítica a la realitat i la supervivència (Valverde, 1991). La seva metodologia es basa en una intervenció individualitzada i integral de la persona, basant-se en l'escolta activa i amb l'establiment d'una relació de confiança. A diferència del model emprat a les presons, és individual i es prioritza el vincle per tal d'obtenir bons resultats, ja que majoritàriament, necessiten a una persona referent que els pugui ajudar durant tot el procés.

En conclusió, en aquest estudi s'ha pogut observar la diversitat d'opinions i experiències en relació amb l'estigma social que reben les persones que han passat pel procés d'empresonament. S'ha comprovat que hi ha un estigma vigent a diferents àmbits de la persona, tot i que, no és un element que es doni en tots els casos. Considerant els discursos de les persones entrevistades, a continuació s'exposen algunes de les possibles implicacions.

En primer lloc, referent a la metodologia de treball utilitzada per professionals, és una intervenció integral i individualitzada, amb una orientació i acompanyament psicològic, i amb l'objectiu de tornar a la vida social sense reincidir. Posen èmfasi en crear vincle, en l'escolta activa i en l'empoderament a les persones per treballar el seu autoconcepte i l'autoestima, basant-se en una relació de confiança. Les persones del col·lectiu es responsabilitzen del seu procés, i a part, professionals les acompanyen. Sent la clau principal les pròpies persones, si tenen una motivació personal per sortir de l'espiral penitenciari i a més, estan rebent un suport social i

tenen cobertes les necessitats bàsiques, hi ha més possibilitats d'aconseguir una reinserció adequada.

Seguidament, les persones que durant l'empresonament han treballat, estudiat, fet formacions especialitzades, etc.; se senten més preparats i no tenen un estigma tan negatiu. En canvi, aquelles persones que no ho han fet, tenen la creença que no aconseguiran res. S'ha identificat que on es produeixen més dificultats és al món laboral, ja que com s'ha manifestat en algun cas, l'han fet fora del lloc de treball o s'ha donat un distanciament pels companys i companyes; a més, de la dificultat per trobar aquest lloc de treball.

El model rehabilitador present no és resolutiu, perquè es considera que no es pot rehabilitar a una persona i ensenyar-li eines dins un medi rígid i basat en el control, on els programes no atenen a les necessitats de les persones, i on el context el qual es troben no és semblant al que es trobaran quan acabin la condemna. Falta temps per arribar a aconseguir que la reinserció dels presos sigui completament efectiva; la societat s'ha d'implicar de manera compromesa, ajudant-los a sortir-se'n. La societat la forma tothom, s'ha de mirar de millorar-la i de lluitar perquè aquesta sigui millor; una societat en la qual totes les persones tinguin les mateixes oportunitats, així com els mateixos drets i deures.

L'adaptació després de l'empresonament, és un procés d'acceptació, sent conscient que la persona no és perfecte i ha de tenir l'oportunitat de demostrar el seu canvi, d'aprendre i equivocar-se. Sense permetre que les dificultats que la societat els imposa, els limiti en la seva vida.

Referent al manteniment i reducció de l'estigma; s'ha arribat a la conclusió, que el manteniment de l'estigma pot ser degut per la desinformació de la majoria de les persones, perquè no coneixem el món penitenciari i la informació que es dona es tracta d'una manera que no és ajustada a la realitat. A més, hi ha l'opinió que moltes persones que han estat empresonades no volen reinserir-se, i no es pensa en què és el que ha fallat del sistema perquè una persona no tingui les eines per reinserir-se.

Tanmateix, en relació amb la reducció de l'estigma, seria possible si hi hagués més coneixement del món penitenciari, perquè seria més fàcil acceptar què hi ha dins i empatitzar amb les persones que hi han passat; i, el cas dels presos polítics ha ajudat a conscienciar a les persones que un ingrés a presó el pot tenir tothom.

6. Limitacions i orientacions futures

Referent a les limitacions trobades, una d'elles és que els estudis relacionats amb les percepcions, expectatives i temors de la població reclusa són escassos, i més en relació amb la vida que reprenen en llibertat. Tanmateix, no s'han pogut dur a terme totes les entrevistes que es volien en el cas de la mostra de població exreclusa, per aquest motiu s'ha dut a terme una reorientació de la mostra; això ha sigut principalment per dues causes; el primer d'ells és per la dificultat de trobar població exreclusa, i el segon motiu és per la dificultat per voler participar en l'estudi. Referent a aquest segon motiu, amb moltes de les persones que es van contactar no van acceptar la participació, algunes d'elles manifestant que volien desvincular-se de tot el que estigués relacionat amb la presó.

Hi ha una absència de dones a la població exreclusa d'aquesta investigació; tot i que es volia comptar amb la seva presència per tenir més diversitat d'experiències, no ha sigut possible; perquè hi ha menys percentatges de dones que hagin passat pel procés d'empresonament, i de les contactades la seva resposta ha sigut negativa.

Seguint en la mateixa línia, algunes de les associacions contactades, no s'ha acabat obtenint resposta, i en d'altres en un inici havien acceptat, però més endavant els hi ha sigut impossible pel volum de feina que tenien. L'última limitació ha sigut referent a un dels exreclusos, amb el qual vam tenir algunes dificultats, ja que fèiem l'entrevista a través d'àudios de WhatsApp; i pel nivell de comprensió. L'entrevista es va dividir en diferents dies per la seva poca disponibilitat, vam parar durant unes setmanes pel naixement de la seva filla.

Considerant el plantejament de les conclusions i tenint en compte les limitacions mencionades; se suggereixen com a orientacions futures, en primer lloc, l'ampliació de la mostra de població exreclusa, per tal de poder estudiar altres variables i tenir-les en compte com és el cas dels anys passats des de l'empresonament, els anys de la condemna, per la identificació sexual, per l'ètnia, etc. Segonament, seria rellevant incloure en aquesta població més dones. En tercer lloc, es considera interessant entrevistar a familiars i persones de l'entorn proper a les persones que han estat privades de llibertat, per extreure la seva perspectiva de la situació, així els possibles obstacles amb els que es troben. En suma, estudis posteriors amb aquestes vessants poden aportar noves claus en les millores d'un sistema que necessita alguns canvis per poder proporcionar una adequada reinserció i adaptació a les persones que han estat privades de llibertat.

Els resultats exposats tenen una implicació; la realització d'entrevistes ha permès que les persones poguessin expressar les seves opinions, visions, sentiments i experiències entre altres, en relació amb les preguntes proposades. A més, s'ha donat l'oportunitat d'expressió a un col·lectiu que sovint no és escoltat. D'aquesta manera s'ha pogut aportar coneixement sobre un tema que no sol ser d'interès; i amb la realització de l'estudi, les persones es poden conscienciar sobre com es viu el procés d'estigmatització després de l'empresonament.

7. Referències bibliogràfiques

Aguaded, J. i Contreras, P. (2011). *La radio en la prisión: El discurso de los presos de Huelva en Uniradio*. Congreso Internacional Educación Mediática y Competencia Digital: La Cultura de la Participación (Segovia, 13-15 de octubre de 2011).

Barba, M., Expósito, A. i Morán de Castro, M. C. (2021). Oci a la presó. Estudi de cas d'una experiència de participació projectiva. *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 79, 75-97.

- Bergalli, R. i Brunet, A. R., Figueirido, J. L. D., i Beiras, I. R. (1996). *Control social punitivo: sistema penal e instancias de aplicación (policía, jurisdicción y cárcel)*. Barcelona: M.J.Bosch.
- Bermúdez-Fernández, J. I. (2006). Efectos psicológicos del encarcelamiento. A J.C. Sierra, E. M. Jiménez i G. Buéla-Casal (Eds), *Psicología forense: manual de técnicas y aplicaciones* (pp. 348-371). Madrid: Biblioteca nueva.
- Bilbao, C. M. (1991). El sistema de dominación carcelario y sus efectos desocializadores. A R.Bergalli (Ed.), *Sociology of Penal Control Within the Framework of the Sociology of Law* (pp. 195-231). Vitoria-Gasteiz: Instituto Internacional de Sociología Jurídica de Oñati.
- Bonal, R. (1985) La situación social del exrecluso. Problemática de la reinserción. *III Jornadas Penitenciarias Andaluzas*, Consejería de Andalucía.
- Bushway, S. (2003). *Employment Dimensions of Reentry: Understanding the Nexus between Prisoner Reentry and Work*. New York: Urban Institute Reentry Roundtable.
- Cabrera, P. J. (2002). Cárcel y exclusión. *Revista del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales*. 35, 83-120.
- Cervelló, V. (2005). El sentido actual del principio constitucional de reeducación y reinserción social. *Presente y futuro de la Constitución española de 1978*. *Universidad de Valencia*, 217-233.
- Clemente, M. (1997). Los efectos psicológicos y psicosociales del encarcelamiento. *Psicología Jurídica Penitenciaria II*. (pp. 383-407). Madrid: Fundación Universidad Empresa.
- Clemmer, D. (1958). *The Prison Community*. New York: Rinehart i Winston.

- Constitució Espanyola, de 27 de desembre de 1978. Butlletí Oficial de l'Estat, 311, de 2 de desembre de 1978.
- Coyle, A. (2002). *La administración penitenciaria en el contexto de los derechos humanos. Manual para el personal penitenciario*. Londres: Centro Internacional de Estudios Penitenciarios.
- Crespi, M. (2014). Transición cárcel-libertad: evaluación de los factores y estresores psicosociales percibidos. *Boletín criminológico*, 20(149), 1-6.
- Echeverría, G. (2005). Análisis cualitativo por categorías. *Santiago: Universidad Academia de Humanismo Cristiano*.
- Echeverri-Vera, J. A. (2010). La prisionalización, sus efectos psicológicos y su evaluación. *Revista Pensando Psicología*, 6(11), 157-166.
- Farrall, S., Bottoms, A., i Shapland, J. (2010). Social structures and desistance from crime. *European Journal of Criminology*. 7, 546-570.
- García-Bores, J. M. (2003). El impacto carcelario. A R. Bergalli, (Ed). *Sistema penal y problemas sociales* (p. 395-425) Valencia: Tirant lo Blanc.
- García-Borés, J. M.; López, T.; Oviedo, P.; Garés, C. (2015). Lógicas, contenidos y límites del modelo rehabilitador. *Revista de Crítica Penal y Poder* (9), 62-90.
- Goffman, E. (1986). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Nueva York: Simon i Schuster.
- González, R. (2007). *Representaciones sociales de comunidad: el caso de los privados de libertad del Centro de Detención Preventiva Santiago Sur*. Universidad de Chile, Santiago.

- Herrera, M. C., i Expósito, F. (2010). Una vida entre rejas: Aspectos psicosociales de la encarcelación y diferencias de género. *Psychosocial Intervention*, 19(3), 235-241
- Huertas, O., Sotelo, E. M., López, E. J., Bolívar, E. & Camargo, E. (2015). Percepción, expectativas y temores frente al regreso a la libertad en una muestra de reclusos colombianos en el año 2011. *Revista Criminalidad*, 57 (2), 221-233.
- Kahan, D. M. (2006). *What's really wrong with shaming sanctions?* *Yale Law School Legal*.
- Llei Orgànica 1/1979, de 26 de setembre. Butlletí Oficial de l'Estat, de 5 d'octubre de 1979.
- López, R. E., Deslauriers, J. P. (2011). La entrevista cualitativa como técnica para la investigación en Trabajo Social. *Margen*, (61), 1-19.
- Major, B., i O'Brien, L. T. (2005). The social psychology of stigma. *Annual Review of Psychology* 56 (2), 393-421.
- Maruna, S. (2012) *After prison, what? The ex-prisoner's struggle to desist from crime. A Handbook on Prisons* (pp. 680-701). Routledge.
- McArthur, A.V. (1974) *Coming out Cold: Community reentry from state reformatory*. Lexington, MA: Lexington Books.
- McMillan, J. i Schumacher, S. (2005). *Investigación educativa*. Madrid: Pearson Addison Wesley.

- Ministerio de Interior. (2017). *Documentos Penitenciarios: La estancia en prisión. Consecuencias y reincidencia* (pp. 9-31). Madrid: Ministerio del Interior - Secretaría General Técnica.
- Organizació de les Nacions Unides (1948) Declaració dels Drets Humans.
Recuperat de: <http://www.un.org/es/universal-declaration-human-rights/>
- Pastor, E., i Torres, M. (2017). El sistema penitenciario y las personas privadas de libertad en España desde una perspectiva internacional. *Política criminal*, 12(23), 124-150.
- Pérez, C. (2013). Marcando al delincuente: estigmatización, castigo y cumplimiento del derecho. *Revista mexicana de sociología*, 75(2), 287-311.
- Rimkus, V. (2008). Aspects of social support in families of delinquent and non-delinquent children. *Tiltai*, 43(2), 75-92.
- Rios, J. C., i Cabrera, P. J. (2002). *Mirando el abismo: el régimen cerrado*. Madrid: Universidad Pontificia Comillas.
- Rodríguez, G., Gil, J. i García, E. (1996). *Metodología de la investigación cualitativa*. Granada: Aljibe.
- Rostaing, C. (1996). Les détenus: de la stigmatisation à la négociation d'autres identités. A S. Paugam (Ed.), *L'exclusion. L'état des saviors* (pp. 354-362). Paris: La Découverte.
- Roth, M. P. (2006). *Prisons and prison system: A global encyclopedia*. Westport: Greenwood Publishing Group.
- Ruiz, J. i Izpizua, M. (1989). *La descodificación de la vida cotidiana*. Bilbao: Universidad de Deusto.

- Sánchez, C. P., Lladó, B. T., Parets, C. A., i Cantallops, A. M. T. (2016). La inserció sociolaboral de població reclusa, exreclusa o amb mesures alternatives a presó a mallorca. *RES, Revista de Educación Social*, (22), 278-289.
- Schutz, A. (1972). *Fenomenología del mundo social*. Buenos Aires: Ediciones Paidós.
- Shammas, V. L. (2014). The pains of freedom: Assessing the ambiguity of Scandinavian penal exceptionalism on Norway's Prison Island. *Punishment and Society*, 16(1), 104- 123.
- Smith, D. i Stewart, J. (1997). Probation and social exclusion. *Social policy and Administration*, 31(5), 96-115.
- Sykes, G. (1958). *The society of captives*. Princeton: Princeton University Press.
- Televisió de Catalunya (Productor), El Terrat (Productor), i Mas, P. (Director). (2022). *Preguntes freqüents* [Programa de televisió]. Barcelona. TVC. <https://www.ccma.cat/tv3/alcarta/preguntes-freqüents/joaquim-bosch-i-raul-romeva-josef-ajram-i-albert-serra/video/6161278/>
- Televisió de Catalunya (Productor). (2009). *A la presó* [Sèrie documental de televisió]. Barcelona: TVC. <https://www.ccma.cat/tv3/alapreso/>
- Valles, M. S. (2000). *Técnicas cualitativas de investigación social: Reflexión metodológica y práctica profesional*. Madrid: Síntesis Editorial.
- Valverde, J. (1991). *La cárcel y sus consecuencias. La intervención sobre la conducta*. Madrid: Popular.
- Whitman, J. Q. (2003). *Harsh justice: Criminal punishment and the widening divide between America and Europe*. Nueva York: Oxford University Press.

8. Annexos

Annex 1 - Taula de participants

	Identificació sexual	Associació	Lloc de treball disciplina	Anys d'experiència
Beatriz	Dona	GREC Mallorca	Coordinadora del servei d'acompanyament cap a l'ocupació Treballadora Social	8 anys
Èlia	Dona	Andròmines	Insertora/orientadora laboral Reincorpora Psicòloga	6 anys
Pere	Home	Formació i Treball, la Fundació amiga	Tècnic del programa Reincorpora (tècnic d'inserció i voluntariat) Educador Social	4 anys
Roser	Dona	Departament de Salut	Psicòloga	23 anys

Taula 1. Mostra de professionals

	Identificació sexual	Edat	Delicte	Anys a presó	Anys fora la presó
Biel	Home	70	Apropiació indeguda	4 anys	1 any i mig
Juan	Home	47	- Assassinat amb alevosia. - 3 Temptatives d'homicidi. - 7 Agressions greus. - 6 Agressions lleus. - Atemptat a l'autoritat. - 2 Maltractes d'obra. - Amenaces.	25 anys	1 any

Taula 2. Mostra de població exreclusa

Annex 2 - Preguntes de l'entrevista a la població exreclusa

Bones, soc la Mireia Tarrida, una estudiant de 4rt de Psicologia de la Universitat de Girona. Estic realitzant el meu Treball de Fi de Grau sobre la supervivència per trencar els estigmes vigents envers les persones que han estat privades de llibertat. Les dades són anònimes i confidencials, utilitzades amb finalitats acadèmiques.

DADES:

- Edat:
- Identificació sexual:
- Com es va classificar el seu delictes:
- Any d'entrada i sortida del centre penitenciari:
- Anys fora de presó:

ENTREVISTA:

Suport i impacte en l'àmbit familiar:

- 1. Com va ser el suport de la teva família quan vas sortir de la presó?**
- 2. Com creus que ha impactat en les teves relacions familiars que tenies abans d'ingressar a presó?**
- 3. Com es van comportar (reacció) els teus familiars quan vas sortir de la presó?**

Suport i impacte en l'àmbit d'amistats:

- 4. Com va ser el suport dels teus amics quan vas sortir de la presó?**
- 5. Com creus que ha impactat en les teves relacions d'amistat que tenies abans d'ingressar a presó?**
- 6. Com es van comportar (reacció) els teus amics quan vas sortir de la presó?**

Suport i impacte en l'àmbit laboral:

- 7. De què treballaves abans?**
- 8. Has pogut tornar a treballar?**
- 9. Com et sembla que haver estat a presó ha impactat o marcat al fet de trobar feina?**

10. Com han sigut les reaccions de l'entorn laboral quan han sigut assabentats de la teva estada a presó?

Suport i impacte en l'àmbit d'oci:

11. Com creus que ha impactat el teu pas per la presó en les teves activitats d'oci?

12. Com n'has parlat amb les persones que comparteixes aquestes activitats lúdiques?

13. Quines han sigut les seves reaccions?

Sentiments:

14. Què vas sentir quan vas sortir de primer permís?

15. Com vas viure el procés de reintegrar-te a la societat?

16. En l'àmbit laboral, com t'has sentit a l'hora de fer entrevistes i haver de comentar que havies estat a presó?

17. Com t'has sentit davant comentaris que han pogut fer les persones que t'han envoltat en relació amb haver estat a presó? Podries posar algun exemple d'algun comentari.

18. Com reacciones i què fas davant d'una reacció negativa rebuda per alguna persona al saber que has estat a presó?

Experiència pròpia:

19. Com ha sigut la teva vida des que vas sortir de la presó? (és a dir, has complert les expectatives en l'àmbit laboral, sociofamiliar)

20. Com creus que la societat veu a les persones que han passat per la presó?

21. Com has viscut i gestionat aquesta visió que té la societat?

22. Què t'agradaria que t'haguessin dit o avisat quan estaves a l'inici de tornar a reincorporar-te a la societat?

23. Quines dificultats t'ha imposat la societat o t'has trobat per haver estat a la presó?

- 24. Com has gestionat les dificultats imposades per la societat?**
- 25. Quina responsabilitat com a ciutadans tenim en el funcionament de les presons?**
- 26. Consideres que la presó t'ha rehabilitat? (és a dir, els instruments que t'ha proporcionat la presó, han sigut d'utilitat) Per què?**
- 27. Creus en el poder o mètode reintegrador de la presó? Per què?**
- 28. Passar per la presó: aspectes positiu i negatiu.**
- 29. Hi ha alguna cosa que no ha sortit a l'entrevista i voldries afegir?**
- 30. Coneixes a persones que hagin passat pel mateix procés?**

Annex 3 - Preguntes de l'entrevista a professionals

Bones, soc la Mireia Tarrida, una estudiant de 4rt de Psicologia de la Universitat de Girona. Estic realitzant el meu Treball de Fi de Grau sobre la supervivència per trencar els estigmes vigents envers les persones que han estat privades de llibertat. Les dades són anònimes i confidencials, utilitzades amb finalitats acadèmiques.

DADES:

De qui depèn l'organització per la qual treballes:

Com esteu organitzats:

Quin any vas començar a treballar a l'organització:

ENTREVISTA:

1. Com a professional que treballes amb persones que han estat privades de llibertat, què és el més comú que escoltes dels que ho viuen?

2. Com treballeu per la seva reinserció?

3. Com gestioneu l'estigma social que poden rebre?

4. Quines són les claus per realitzar una bona inserció social d'una persona que ha estat privada de llibertat?

5. Amb quines dificultats us trobeu normalment en el treball amb aquestes persones?

6. Com es poden resoldre aquestes dificultats?

7. Com ajudeu a les persones en aquest procés de reintegració?

8. Què creus que els hi va bé?

9. Quines són les principals contradiccions que veus en el sistema penitenciari i la societat a l'hora de reinserir a la població exreclusa.

10. Per què creus que hi ha un estigma al voltant de les persones que han estat privades de llibertat?

11. Quins elements penses que incrementen l'estigma negatiu a les presons i a les persones que han estat privades de llibertat, és a dir, aquells elements que et sembla que juguen un paper amb l'estigma?

12. De quina manera creus que pot incidir la societat en aquest estigma?

13. Què voldries ressaltar del que et trobes amb les persones que han estat privades de llibertat?

14. Quines són les principals falses creences amb les quals et trobes (tant en la comunitat (societat), com en la pròpia població exreclusa)?

15. Coneixes associacions, programes o altres professionals que es dediquin a un àmbit semblant? Quines?

16. Hi ha alguna cosa que no ha sortit a l'entrevista i voldries afegir?

DOCUMENT DE CONSENTIMENT INFORMAT

Benvolgut/da,

Com estudiant de 4rt de Psicologia de la Universitat de Girona estic realitzant el Treball de Fi de Grau. Per l'elaboració d'aquest, porto a terme un estudi sobre la supervivència per trencar l'estigma social envers les persones que han estat privades de llibertat. L'objectiu en aquest cas és conèixer com es manifesta i se supera l'estigma social en relació amb les persones que han passat pel procés d'empresonament per part d'elles mateixes i per part de professionals experts i expertes. Per tant, per poder realitzar l'explicat prèviament i poder recopilar la informació necessària, entrevistaré individualment a població exreclusa i a professionals que atenen a persones que han passat pel procés d'empresonament.

Em proposo administrar una entrevista per tal d'explorar la seva opinió sobre el tema. En el cas que acceptés col·laborar voluntàriament en aquest estudi; les dades proporcionades de l'entrevista seran tractades de manera confidencial i únicament per finalitats acadèmiques. A més, res del que es digui durant l'entrevista serà comunicat a ningú que el/la pugui identificar i no es farà menció del seu nom en tot l'estudi. Així mateix, té el dret de no contestar a algunes de les preguntes si així ho desitja, així com d'interrompre l'entrevista en qualsevol moment. Finalment, si és del seu interès, puc enviar-li el treball complet quan el procés d'aquest estigui finalitzat. En acabar l'entrevista té dret a demanar que el contingut d'aquesta no sigui utilitzat a l'estudi.

Li agraeixo d'antuvi la seva disposició. Si volgués qualsevol aclariment, pot contactar amb mi a través de l'email (mireiatarrida@hotmail.com).

Ben cordialment,
Mireia Tarrida Coll

Jo _____ declaro que estic d'acord en acceptar les condicions prèviament exposades.

Firma:

A Girona, el dia ____ del mes _____ de l'any _____